

CATÁLOGO
DE
XACEMENTOS ARQUEOLÓXICOS
DO CONCELLO DE
CABANA DE BERGANTIÑOS
(SETEMBRO 1996)

MANUEL LESTÓN GÓMEZ

ÍNDICE

- 1.- Motivo da intervención.
- 2.- Situación previa.
- 3.- Revisión da catalogación do ano 1992.
- 4.- Ampliación do inventario.
- 5.- Balance de resultados.
 - 5.1.- Megalitismo.
 - 5.2.- Idade do Bronce.
 - 5.3.- Idade do Ferro.
 - 5.4.- Romano.
 - 5.5.- Medieval.
- 6.- Elaboración do catálogo.
 - 6.1- Delimitación das áreas de protección.
 - 6.2- Graos de protección.

9-06-96

O Secretario

1.- MOTIVO DA INTERVENCIÓN:

Esta intervención arqueolóxica obedece á solicitude, realizada polo concello de Cabana de Bergantiños, ante a Dirección Xeral do Patrimonio Cultural, da realización de delimitación planimétrica das áreas de protección integral e de respecto dos xacementos arqueolóxicos existentes no seu territorio.

Este labor inclúe a elaboración dun catálogo no que se reflecten unha serie de características básicas de cada un destes xacementos que faciliten a súa correcta localización.

O interese amosado por este concello débese ó obxectivo de incluír estas áreas de protección dentro das Normas Subsidiarias de Planeamento Municipal; actualmente en fase de elaboración por parte da empresa *Monteoliva Arquitectura S.L.*

A realización desta actuación arqueolóxica foi financiada conxuntamente pola Dirección Xeral do Patrimonio Cultural e o Concello de Cabana de Bergantiños.

Os traballos de campo necesarios para a súa realización foron levados a cabo entre o 26 de Agosto e o 13 de Setembro do ano 1996. Na súa execución participaron dous arqueólogos, *Manuel Lestón Gómez*, en calidade de *director*, e *Mª Carmen Álvarez García* como *arqueóloga axudante*.

2.- SITUACIÓN PREVIA:

O concello de Cabana de Bergantiños, cunha extensión de 99,8 Km², xa contaba cunha catalogación arqueolóxica anterior á presente actuación. No ano 1992 foi incluído, pola Dirección Xeral do Patrimonio Histórico e Documental da Xunta de Galicia, dentro do programa de *Inventario de Xacementos Arqueolóxicos* que dende o ano 1986 lévase desenvolvendo nos diferentes concellos que integran a Comunidade Autónoma.

Estas catalogacións eran realizadas con fins exclusivamente arqueolóxicos e patrimoniais, quedando pendente a delimitación das áreas de protección específicas para cada xacemento para o momento de elaboración das Normas Subsidiarias de Planeamento Municipal de cada concello.

7-06-99

Como resultado desa primeira actuación foron elaboradas 18 Fichas Normativizadas nas que se incluían xacementos arqueolóxicos de diferentes características e períodos cronolóxicos:

- 20 túmulos megalíticos repartidos en 6 fichas.
- 10 asentamentos castrexos repartidos en 10 fichas.
- 2 torres medievais repartidas en 2 fichas.

O desglose destes xacementos era como segue:

GA15014001	Castro de Sinde	GA15014010	Torre da Penela
GA15014002	A Cidá de Borneiro	GA15014011	Castro de Folgoso
GA15014003	Castro de Borneiro	GA15014012	Castro de Anido
GA15014004	Dólmen de Dombate	GA15014013	Castro de Piñeiro
GA15014005	Mámoas de Agranova (3)	GA15014014	Castro de Beres
GA15014006	Medoña de Tousa	GA15014015	Torre de Corcoesto
GA15014007	Castro de San Fins	GA15014016	Castro de Corcoesto
GA15014008	Mámoas de Eirita (6)	GA15014017	Mámoas da Piolla (8)
GA15014009	Castro de Anos	GA15014018	Mámoas de Costa Grande (4)

Como pode observarse, nesta primeira catalogación seguíuse o criterio que inicialmente propuxo a Dirección Xeral do Patrimonio Histórico e Documental de entender as necrópoles megalíticas como un único xacemento, integrando todos os túmulos que as formaran nunha única ficha, independentemente de cal fora o seu número, e a posibilidade de pertencer algunha delas a concellos diferentes, como así sucedía no caso das *Mámoas da Piolla* e de *Costa Grande*¹.

Posteriormente, dentro do programa de actualización e informatización do inventario arqueolóxico levado a cabo nos últimos anos por parte da Dirección Xeral do patrimonio Histórico e Documental este criterio inicial foi modificado debido á incomodidade que ofrecía a incorporación de novos xacementos na ficha orixinal, que suporía sempre a modificación da primeira redacción.

Deste xeito, pasou a desglosarse estas necrópoles individualizando cada túmulo, e reservándose a cada un deles un código de identificación particular: o código orixinal reutilizouse no túmulo nº 1 de cada necrópole, e todos os demais foron numerados empregando números correlativos a partir do último xacemento catalogado.

¹ A mámoa nº 8 da necrópole da Piolla pertence ó concello de Zas, e as mámoas nº 2 e 3 de Costa Grande ó de Coristanco

7.06-99

A individualización efectiva en fichas separadas quedou aprazada para cando no futuro se procedera a unha nova intervención arqueolóxica sobre o terreo. Sería nestes momentos cando se elaboraría a nova ficha de inventario, que incluíría unha descripción máis detallada de cada xacemento, tanto dende o punto de vista das características arqueolóxicas específicas, como no referente á súa localización e estado de conservación.

Esta individualización non afectaría ó sentido de necrópole, que seguiría conservándose ó levar cada túmulo o título da necrópole á que pertencese; diferenciándose dos demais polo seu número específico. Desta maneira ese sentido de necrópole seguiríase mantendo incluso cando parte deses túmulos se situaran en concellos diferentes.

O panorama de xacementos arqueolóxicos do concello de Cabana quedaría nestes momentos do seguinte xeito:

GA15014001	Castro de Sinde	GA15014017	Mámoa nº 1 da Piolla
GA15014002	A Cidá de Borneiro	GA15014018	Mámoa nº 1 de Costa Grande
GA15014003	Castro de Borneiro	GA15014019	Mámoa nº 2 de Agranova
GA15014004	Dólmen de Dombate	GA15014020	Mámoa nº 3 de Agranova
GA15014005	Mámoa nº 1 de Agranova	GA15014021	Mámoa nº 2 de Eirita
GA15014006	Medoña de Tousa	GA15014022	Mámoa nº 3 de Eirita
GA15014007	Castro de San Fins	GA15014023	Mámoa nº 4 de Eirita
GA15014008	Mámoa nº 1 de Eirita	GA15014024	Mámoa nº 5 de Eirita
GA15014009	Castro de Anos	GA15014025	Mámoa nº 6 de Eirita
GA15014010	Torre da Penela	GA15014026	Mámoa nº 2 da Piolla
GA15014011	Castro de Folgoso	GA15014027	Mámoa nº 3 da Piolla
GA15014012	Castro de Anido	GA15014028	Mámoa nº 4 da Piolla
GA15014013	Castro de Piñeiro	GA15014029	Mámoa nº 5 da Piolla
GA15014014	Castro de Beres	GA15014030	Mámoa nº 6 da Piolla
GA15014015	Torre de Corcoesto	GA15014031	Mámoa nº 7 da Piolla
GA15014016	Castro de Corcoesto	GA15014032	Mámoa nº 4 de Costa Grande

Máis adiante, no ano 1993, como consecuencia da realización dunha prospección parcial na bacia do río Grande pasou a incorporarse un novo xacemento tumular: a Mámoa do Cruceiro da Portela, catalogada co código GA15014033.

3.- REVISIÓN DA CATALOGACIÓN DO ANO 1992:

Esta intervención comezouse levando a cabo unha comprobación sobre o terreo do estado de conservación que presentaban os xacementos xa inventariados. Neste sentido era necesario ver as variacións que poideran sufrir estes xacementos no decurso destes catro anos.

Ó mesmo tempo realizouse a resituación destes xacementos sobre unha cartografía máis detallada da que a equipa encargada da primeira catalogación puido contar naquel momento.

Esta cartografía está formada pola totalidade da planimetría de ordeamento que vai servir de soporte base ás, agora en curso de elaboración, Normas Subsidiarias de Planeamento Municipal. Foi elaborada pola empresa *Monteoliva Arquitectura S.L.*, con sede na Coruña, e proporcionada pola citada empresa mediante a xestión realizada polo Concello de Cabana de Bergantiños.

Trátase dunha cartografía que integra planos elaborados en dúas escalas diferentes:

- E. 1:10.000, *Mapas de Información Municipal*. Cubren a totalidade da superficie do concello.
- E. 1:2.000, *Mapas de Información de Núcleos Rurais*. Cartografía máis detallada que soamente comprende as áreas máis densamente habitadas.

A cartografía xeral E. 1:10.000, que serve de soporte base ás Normas de Planeamento Municipal, posúe unhas características moi interesantes para a realización deste traballo, posto que foron deseñadas tomando como punto de partida as follas cartográficas E. 1:5.000 da C.O.T.O.P. pertencentes a este concello; conservando polo tanto todas as características, precisión e detalle orixinarias.

Polo que respecta á cartografía E. 1:2.000, o seu valor é, como xa antes citabamos, de complemento da anterior naquelas áreas máis densamente poboadas. Isto non conleva unha maior precisión nas súas características topográficas posto que tamén foron elaboradas tomando como referencia as follas cartográficas E. 1:5.000 da C.O.T.O.P.

CONCELLO DE CABANA DE BERGANTIÑOS
 Aprobado polo CONCELLO-PLENO
 sesión de data _____
 O Secretario

7-6-99

4.- AMPLIACIÓN DO INVENTARIO:

O mesmo tempo que se procedeu a resituair nesta nova cartografía os xacementos xa inventariados, levouse a cabo unha prospección de detalle do seu entorno que permitiu acadar un maior coñecemento das súas características e emprazamento, así como para observar, no caso concreto das necrópoles de túmulos, como a existencia dunhas condicións de vexetación diferentes ás do ano 1992 inflúen no coñecemento de novos xacementos.

Durante este curto período de tempo tamén se procedeu á realización de enquisas arqueolóxicas puntuais a todas aquelas persoas que se considerou podían aportar informacións válidas que conduciran ó coñecemento de novos xacementos; labor que se completou coa busca de referencias na bibliografía arqueolóxica.

O resultado final desta intervención é a consecución dun coñecemento un pouco máis completo sobre a riqueza arqueolóxica deste concello, conseguindo incorporarse ó inventario precedente 16 novos xacementos arqueolóxicos.

GA15014006	<i>Cista da Insua</i>	GA15014041	<i>Mámoa nº 13 da Piolla</i>
GA15014034	<i>Mámoa nº 4 de Agranova</i>	GA15014042	<i>Mámoa nº 14 da Piolla</i>
GA15014035	<i>Mámoa nº 7 de Eirita</i>	GA15014043	<i>Petroglifo da Piolla</i>
GA15014036	<i>Mámoa nº 8 de Eirita</i>	GA15014044	<i>Mámoa nº 5 de Costa Grande</i>
GA15014037	<i>Mámoa nº 9 da Piolla</i>	GA15014045	<i>Mámoa da Gándara</i>
GA15014038	<i>Mámoa nº 10 da Piolla</i>	GA15014046	<i>Mámoa do Pico de Sinde</i>
GA15014039	<i>Mámoa nº 11 da Piolla</i>	GA15014047	<i>O Caldeiro</i>
GA15014040	<i>Mámoa nº 12 da Piolla</i>	GA15014048	<i>Mina da Cap. de S^a Mariña</i>

Sen embargo, estes datos non deberían lerse con ollos excesivamente optimistas pensando que estamos diante dun coñecemento xa definitivo, posto que se nos fixamos no diferente grao de distribución dos xacementos sobre o plano², observaremos varias concentracións en áreas moi pequenas, e grandes superficies de terreo nas que non se detectaron ata o momento certo tipo de xacementos.

Se a isto engadimos a relativa facilidade coa que se incorporaron este número de xacementos nun período de tempo tan breve; deberíamos extraer como conclusión máis importante que o coñecemento actual non deixa de ser puramente inicial e que a pouco que se amplien estas intervencións o coñecemento arqueolóxico deste concello pode sufrir importantes melloras.

² Véxase o plano do *Catálogo de Xacementos Arqueolóxicos* que acompaña a esta memoria.

O cadro actual de xacementos queda polo tanto como segue O Secretario

GA15014001	Castro de Sinde	GA15014025	Mámoa nº 6 de Eirita
GA15014002	A Cidá de Borneiro	GA15014026	Mámoa nº 2 da Piolla
GA15014003	Castro de Borneiro	GA15014027	Mámoa nº 3 da Piolla
GA15014004	Dólmen de Dombate	GA15014028	Mámoa nº 4 da Piolla
GA15014005	Mámoa nº 1 de Agranova	GA15014029	Mámoa nº 5 da Piolla
GA15014006	Cista da Ínsua	GA15014030	Mámoa nº 6 da Piolla
GA15014007	Castro de San Fins	GA15014031	Mámoa nº 7 da Piolla
GA15014008	Mámoa nº 1 de Eirita	GA15014032	Mámoa nº 4 de Costa Grande
GA15014009	Castro de Anos	GA15014033	M. do Cruceiro da Portela
GA15014010	Torre da Penela	GA15014034	Mámoa nº 4 de Agranova
GA15014011	Castro de Folgoso	GA15014035	Mámoa nº 7 de Eirita
GA15014012	Castro de Anido	GA15014036	Mámoa nº 8 de Eirita
GA15014013	Castro de Piñeiro	GA15014037	Mámoa nº 9 da Piolla
GA15014014	Castro de Beres	GA15014038	Mámoa nº 10 da Piolla
GA15014015	Torre de Corcoesto	GA15014039	Mámoa nº 11 da Piolla
GA15014016	Castro de Corcoesto	GA15014040	Mámoa nº 12 da Piolla
GA15014017	Mámoa nº 1 da Piolla	GA15014041	Mámoa nº 13 da Piolla
GA15014018	Mámoa nº 1 de Costa Grande	GA15014042	Mámoa nº 14 da Piolla
GA15014019	Mámoa nº 2 de Agranova	GA15014043	Petroglifo da Piolla
GA15014020	Mámoa nº 3 de Agranova	GA15014044	Mámoa nº 5 de Costa Grande
GA15014021	Mámoa nº 2 de Eirita	GA15014045	Mámoa da Gándara
GA15014022	Mámoa nº 3 de Eirita	GA15014046	Mámoa do Pico de Sinde
GA15014023	Mámoa nº 4 de Eirita	GA15014047	O Caldeiro
GA15014024	Mámoa nº 5 de Eirita	GA15014048	Mina da Cap. de S ^a Mariña

A distribución por períodos cronolóxicos quedaría da seguinte maneira:

- Neolítico: 32 túmulos megalíticos.
- Idade do Bronce: 1 enterramento en cista e 1 estación con petroglifos.
- Idade do Ferro: 10 asentamentos castrexos.
- Romano: 2 minas.
- Medieval: 2 torres.